

THOTH

2026 - 3

Spreek en werk

THOTH

2026 - 3, mei/juni

Voortvarend behouden <i>redactioneel</i> Willem Verstraaten	5
Initiatie en autonomie <i>Initiatie en autonomie</i> Peter Wouters	6
Muze, vertel mij... <i>cursief</i> Ingrid de Bonth	16
Ora et labora in de loge <i>Door arbeid naar inzicht</i> Karel Musch	18
De bouw in het licht <i>Syncretisme en synthese</i> Nico Krijn	28
Vrijmetselarij voor beginners <i>'To make good men better'</i> Hans Middendorp	30
Deugd, plicht en vrijheid van denken <i>Hoe te werken in de loge?</i> Maarten van Veen	32
Verbinding van Oost en West <i>Contemplatie en actie vullen elkaar aan</i> Cor Mertens en Karel Musch	38
Nederlandse loges in de Nieuwe Wereld <i>Voorposten in Nieuw Amsterdam</i> Leo Schreuders	42
Tussen zin en symbool <i>cursief</i> Hans Strijbos	54
Ora et labora. Quod significat, quod significatur? <i>cursief</i> Jef Asselbergh	56
Het fata morgana van de waarheid <i>Een zoektocht zonder einde</i> Fred Corpeleijn	58
Vriend, broeder, kameraad <i>cursief</i> Peer de Vries	64
De loge als levend bouwwerk <i>Ritueel, psychologie en vernieuwing</i> Martin van Geel	66
De 24-delige maatstok <i>praktijk</i> Henk Masselink	72
Duister bedreigt Verlichting <i>cursief</i> Cor Mertens	74
Varia <i>Nieuws, sites, bladen, boeken</i>	76
Kern van inwijding <i>Studiedagen 27 juni en 19 september 2026 l R&T</i>	79

Maçonnieke ‘roots’ V.S. van Nederlandse gereformeerde origine

Zie het artikel op de volgende pagina's →

Blik op de punt van Manhattan waar in de zeventiende eeuw de buitenpost van de West-Indische Compagnie werd gesticht die als Nieuw Amsterdam zowel zakelijk als maatschappelijk een groot succes was.

Nederlandse loges in de Nieuwe Wereld

Voorposten in Nieuw Amsterdam

Leo Schreuders

Een eeuw na de overdracht aan de Engelsen, brengt het verdrijven van diezelfde Engelsen door de vrijmetselaar George Washington een nieuw gevoel van vrijheid bij de Nederlandstaligen van het voormalig Nieuw Nederland. De Nederlandstalige en gereformeerde elite daar voelt zich nauw verwant met de founding fathers, waaraan ze in een aantal gevallen zijn geparenteerd. In de euforie van de nieuw-verworven onafhankelijkheid staan hun Nederlandse namen prominent te boek bij de constitutie van de eerste loges door de nieuwe Grootloge van de Staat New York.

Alweer een tijdje geleden maakten mijn vrouw en ik een tocht door de staten New York en New Jersey. We volgden een route langs de eerste Dutch Reformed Churches in het gebied van de voormalige kolonie Nieuw-Nederland. Aan het einde van de 18de eeuw woonden daar er een honderdduizend afstammelingen van 17de-eeuwse Nederlandse emigranten. In de kerken vonden we statenbijbels, het motto *Eendracht maect macht* en de prinsenvlag, in oranje blanje bleu.

We zijn in de Dutch Belt, waar het Nederlands en de gereformeerde kerk nog onmiskenbaar dominant zijn. In New York wordt zelfs toestemming gevraagd een Nederlandstalige loge te stichten. De gereformeerde kerk speelt elders in de Hudson Valley bij maçonnieke gebeurtenissen een zichtbare rol, zoals in Kingston aan de Hudson. Daar staat op de twee stenen platen aan weerszijden van de deur van een kerk te lezen: "Myn Huys zal een bede huys genaamt werden en ik hebbe lief de wooninge uwes huyses".

Dat voelde vertrouwd. Ik zag direct het kerkje voor me dat mijn overgrootouders met een paar dorpsgenoten hadden laten bouwen. Het vertrouwen werd nog versterkt toen we in het kerkmuseumpje een levensgrote Sinterklaaspop

zagen staan. In de kerkzaal kleurde het vertrouwd gevoel ook nog wat oranje, staande voor een enorme marmeren plaat die herinnerde aan het bezoek van Beatrix in 1959. We waren duizenden kilometers van huis in Kingston aan de Hudson, of Wiltwijck, zoals het werd genoemd in de Nederlandse tijd.

Nog maar net bekomen van allerlei gemengde gevoelens liepen we over de begraafplaats rond de kerk langs tientallen oude grafstenen. We lazen de Nederlandse namen, en toen ineens boven vrome teksten op meerdere grafstenen de passer en de winkelhaak. Een echte verrassing, die direct vragen opriep.

De Reformed Church in America (RCA) is de oudste protestantse kerk in Noord-Amerika, gesticht in 1628 in Nieuw Amsterdam (nu New York).

Tot 1771 viel deze kerk (en dus ook de Classis Amsterdam in de VS) onder het toezicht van de Classis Amsterdam in Nederland, waarbij predikanten in Nederland werden opgeleid en diensten in het Nederlands waren. Later scheidde een deel van de RCA zich af, wat leidde tot de oprichting van de Christian Reformed Church (CRC).

Maar er kwam nog een verrassing bij, na mijn bezoek aan de Livingston Masonic Library in NYC. In hetzelfde gebouw bleek de Holland Lodge te zijn gevestigd. Deze loge was 25 jaar eerder opgericht dan de vroegste grafstenen in Kingston en destijds Nederlandstalig. Twee van mijn hobby's hadden elkaars wegen gekruist: de geschiedenis van Nieuw Nederland en de vrijmetselarij. Daarover wil ik de lezers graag meer vertellen, als inmiddels bijna 35-jarige vrijmetselaar en auteur van artikelen onder meer in het periodiek *De Halve Maen* van de Holland Society van NYC over de herkomst van Nederlandse emigranten naar de kolonie Nieuw Nederland. De provincie Nieuw-Nederland lag in het oosten van de tegenwoordige Verenigde Staten van Amerika. Het verhaal van deze Atlantische provincie begint als de Engelsman Henry Hudson in 1609 de opdracht krijgt van de VOC de doorvaart langs het noorden te verkennen met het schip *De Halve Maen*. De kolonie werd vier eeuwen geleden (1624) gesticht door de West-Indische Compagnie (WIC) en omvatte delen van de huidige staten New York, New Jersey en Delaware. Het doel van de WIC, naast de handel en het op gang brengen van tabaksteelt, was "Nieuw-Nederland tot de graanschuur van de westelijke Atlantische Oceaan te maken".

De Nederlandse kolonisten in Nieuw-Nederland waren voor een groot deel boeren. Ze maakten de laatste dagen van de Nederlandse Atlantische provincie tot een succes en kopieerden daarmee het succes van de Nederlandse landbouw in het buitenland. Het begint met boerderijen op Manhattan en 't Lange Eylant (Long Island) met Breuckelen, Amersfoort en Utrecht. Verder langs de Noort Rivier (de Hudson River) met Bergen, Beverwijck (Albany), Wiltwijck (Kingston) en Nieuw Dorp (Hurley) en langs de Mohawk rivier, zoals Schenectady.

De kolonie blijft niet lang in Nederlandse handen. In 1664 wordt Nieuw-Nederland overgedragen aan de Engelsen. In

Passer en winkelhaak op het kerkhof van Kingston.

de artikelen van 't overgaan van Nieuw Nederland d.d. 27 augustus 1664 wordt in artikel 8 geregeld dat "de Duytsen alhier sullen behouden/ ende ghenieten vryheydt van conscientie in Godsdienst ende Kerckelijke Discipline." De Engelsen legden dus niet hun staatsgodsdienst op. Verder werd geregeld dat "alle publicque Huysen/ sullen blyven/ tot dat ghebruyck daer toe sy nu gebruyckt worden en dat iedereen sal zyn een Vry Borger/ en behouden hare Landeryen/ Huysen/ Goederen/ Schepen, waer die oock soude mogen zyn in dese Contreyen / ende na syn welgevallen daer over disponeren." Het waren stuk voor stuk privileges; de kerkelijke structuur kon blijven bestaan en het bestaande burger- en eigendomsrecht werd gerespecteerd. Het gevolg was dat de Nederlandse identiteit kon voortduren, en de gesproken taal pas in de 20ste eeuw uitstierf.

Enkele jaren geleden werden in het Britse maritiem museum brieven gevonden die nooit zijn

aangekomen, omdat ze onderschept werden door Engelse schepen. Een brief is van Pieter Meesz Vrooman, oorspronkelijk uit Leiden. Hij schreef:

Schenectady in Nieuw Nederland, den 5 Oktober 1664...

“Voort zo laet ik u weten dat daar drie Engelse Schepen gekomen zijn aan Manhattan met soldaten en hebben het land op geëist ene zeggen dat het hun koning toekomt en Stuyvesant heeft het over gegeven zonder eens te schieten met akkoord, maar de Engelse soldaten zeggen dat Stuyvesant en de Deckere het land over twee jaar al verkocht hebben. Op den 28 september zijn er honderd soldaten met haer offesijers en zijn met akkoord in het fort Oranje gegaan en in het wachthuis en de Engelsens houden nu de wacht zij hebben een goed akkoord gemaakt als de Engelsens het maer behouden maer wij hopen dat de Hollanders komen zullen en hen het land wederom af zullen nemen zij hebben het akkoord gemaakt dat daer noch schepen uit Holland mogen komen met haer koopmanschap”.

In het Verdrag van Breda, na de Tweede Engels-Nederlandse Oorlog (1665-1667) kwamen Engeland en de Republiek overeen de toestand van 1664 te handhaven: de Engelsens behielden het gebied, in ruil daarvoor wordt het specerijeneiland Run afgestaan. Daarmee wordt het monopolie op de kruidnagelhandel gevestigd. In 1673 wordt de kolonie heroverd, maar opgegeven bij het Verdrag van Westminster (1674) na de Derde Engels-Nederlandse Oorlog. Dan wordt Suriname een Nederlands wingewest.

De genoemde artikelen van ‘t overgaan van Nieuw Nederland uit 1664 leidden er dus toe dat de Nederlandse identiteit bleef voortbestaan. In de landelijke gebieden van de Hudson

De vlag van Albany NY (voormalig Beverwijck).

Valley en Noord Oost New Jersey bleven ze lange tijd hun ‘tawl’ spreken. Rond de hoofdstad van NY Albany, Kingston NY en Bergen NJ vormen ze tot in de 19de eeuw nog een absolute Nederlandstalige meerderheid. Ze lazen hun Statenbijbel en zongen Nederlandse psalmen. Hun kerk bleef ruim honderd jaar na de overgave aan de Engelsens in 1664 onderdeel van het Amsterdams kerkbestuur. Tot ver in de 19de eeuw werd in het Nederlands gepreekt. George Washington noemde dit gebied de ‘Dutch Belt’.

Fun fact: toen koningin Wilhelmina in 1944 de grootste Dutch Reformed Church in de hoofdstad van de staat New York bezocht heeft ze nog in het Nederlands kunnen spreken met een enkel kerklid. Pas in het midden van de twintigste eeuw is het gebruik van de Nederlandse taal in het gebied geheel uitgestorven. Alledaagse leenwoorden zijn nog steeds gangbaar, zoals: *cookie, boss, coleslaw, stoop* en *yacht*. Volgens de Amerikaanse schrijver Russell Shorto reikt de

culturele nalatenschap van Nieuw Nederland nog veel verder, met name op het gebied van religieuze tolerantie en de pragmatische handelsgeest.

Langs de eerste Dutch Reformed Churches in de ‘Dutch Belt’

Zoals bekend geeft de nieuwe, ‘niet’-operatieve vrijmetselarij in 1717 een eerste officieel levensteken als vier Londense loges besluiten samen te gaan in de Grand Lodge of London; vijf jaar later volgt de Grondwet. De internationale broederschap verspreidt snel zich over Europa en zijn koloniën. Velen uit adel en gegoede burgerij sluiten zich aan. Het is een trend, om niet te zeggen een rage. In de Amerikaanse koloniën wordt de vrijmetselarij officieel in 1730 door de Grootloge van Londen geïntroduceerd door de benoeming van een provinciaal grootmeester. Het is een halve eeuw na de definitieve overdracht van Nieuw Nederland aan het koloniale Engels bestuur. In het koloniale Amerika ontstaan al vroeg veld-loges, die het Engelse leger bedienen. Een eigenstandige Grootloge wordt eerst in 1782 gevestigd. De Nederlandse vrijmetselaarsalmanak van 1770, dat de pretentie heeft alle wereldwijde loges te op te sommen, noemt slechts één Amerikaanse loge. Het is de in 1757 gestichte loge St. John in New York. Dat is de loge waaruit de Holland Loge voortkomt. In genoemde almanak worden de 44 loges in Nederland en de Nederlandse koloniën genoemd. Veel meer dan het handjevol loges onder de provinciaal grootmeester van New York.

In het nog dominant Nederlandstalige Albany wordt in 1765 de Union Loge gesticht. Op de leden lijst komen zeer vele Nederlandse namen voor. De St. George's Loge in het naastgelegen Schenectady, opgericht in 1774, en de in 1781 opgerichte Kingston Loge hebben eenzelfde Nederlandse profiel. Op 25 november 1783 - Evacuatie dag - vertrekken de laatste Britse troepen uit New York. George Washington trekt diezelfde dag de stad binnen met zijn leger. De geschiedschrijver van de Holland Loge schrijft weemoedig over het besluit van het koloniale grootoosten: “Geen vrijmetselaar kan onbewogen blijven bij het lezen van het besluit van die kleine groep broeders de werkzaamheden te staken ten behoeve van hun opvolgers, van wie de meesten genoodzaakt zijn New York te verlaten, met de troepen van Zijne Majesteit”. De

staat New York krijgt zijn zelfstandige grootloge, the State Grand Lodge.

In New York bleven Nederlandse gebruiken nog heel wat jaren na de Amerikaanse Revolutie bestaan. Het Nederlandse element was nog steeds sterk aanwezig en het Nederlands en de gereformeerde kerk waren onmiskenbaar dominant. In William Street, de winkelstraat voor kleding en voeding, was de helft van de winkelnamen Nederlands. Op de markt en in de haven was kennis van het Nederlands onmisbaar. Er werd nog gepreekt in het Nederlands.

Voor acht leden van de St. John's Loge met Nederlandstalige wortels was het vanzelfsprekend om na het vertrek van de Engelsen en vanwege de nieuwverworven onafhankelijkheid hun eigen taal in de loge te kunnen gebruiken. Op 30 mei 1787 vragen ze de jonge Grootloge van de Staat New York om de constitutie van een loge onder de naam Holland Loge, die kan arbeiden in de ‘lage Duitse taal’. Als reden voeren ze aan dat een aantal broeders het Engels onvoldoende

Overzichtskaartje Nieuw Nederland

de beheersen om de arbeid in de Koninklijke Kunst naar behoren te ervaren. Ze denken dat veel broeders zich zullen aansluiten en zo het fundament en de waardigheid van het jonge Grootoosten zullen verstevigen.

De ondertekenaars van het verzoek zijn Reinier Jan Vanden Broek, Henry Bentsen, Henry Arnold Coster, John Meyer, Francis Childs-Deyo, William. J. Vredenburg, John Stagg-de Peijster Jr., Daniel Van Voorhis en Charles. L. Cammann. De ondertekenaars behoorden tot de elite van de stad. Coster was de directeur van de bank van Manhattan en zijn broer een van de vijf miljonairs van de stad. Stagg was de schoonzoon van burgemeester De Peijster van de stad. Camman was een vooraanstaand koopman. Henry Bentsen had aanzienlijke bijdrage aan de Onafhankelijkheidsoorlog geleverd.

Bij het piepjonge Grootoosten gaan de alarmbellen af, ze lijkt overvallen door het verzoek en is beducht voor een precedent; het verzoek wordt doorgeschoven naar een volgende vergadering. Nog voor de volgende vergadering een besluit behoeft te nemen op het verzoek ligt er al een tweede verzoek op de mat van het Grootoosten, nu met een concessie die het toezicht van de Grootloge aanzienlijk vereenvoudigt: “Dat uw Indiërs van het verzoek bereid zijn hun Notulen zowel in de Engelse als in de Laag Duitse taal opstellen, opdat ze kunnen worden geïnspecteerd door de Hoog Eerwaarde Groot Loge”. Een negatief besluit heeft achterwege kunnen blijven, heel maçonniek zou je kunnen zeggen. De Grootloge keurt het tweede verzoek goed en verstrekt haar eerste constitutiebrieven. En: “Op den 1^e dag van de 10^e maand van het

jaar des Waren Lichts 5787 werd onder het Grootmeesterschap van Robert R. Livingston door de Groot Loge der Staat New York aan de Achtbare Loge Holland een wettige Constitutiebrieven verleend”.

De grootmeester Robert R. Livingston-Beekman was een van de *founding fathers* van de Verenigde Staten en was medeopsteller van de Onafhankelijkheidsverklaring. In 1789 installeerde hij George Washington tot president. Livingston zelf was van moederskant een directe afstammeling van machtige Nederlandse families. We mogen aannemen dat hij, zoals in de gemengde Nederlands-Engelse huwelijken, tweetalig werd opgevoed. Zijn grootsecretaris in zijn laatste jaar was Reinier Jan van den Broeck.

De taalkwestie heeft er toch wel ingehakt, afgaande op het feit dat een kleine honderd jaar later Balestier, de voorzittend meester van de Holland Loge en logehistoricus schrijft: “Het Grootoosten heeft het Nederlands met grote minachting behandeld, zonder de taal ook maar te noemen in haar reactie op het oprichtingsverzoek.”

Hij schrijft verder: “De stichters van de Holland Loge laten merken wat ze vinden van de aanval op hun geliefde taal door hun notulenboek het opschrift ‘Handelingen der Hollandsche Loge’ mee te geven en het logezegel alleen van Nederlandse opschriften te voorzien. Balestier besluit: “We hebben het zegel laten opnemen in de archieven van dit anti-Nederlandse orgaan (het grootoosten),

waar het tot op de dag van vandaag te zien is.” De nieuwe loge heeft ook de volle aandacht van de gevolmachtigd minister van de Republiek der

Nederlandse kerkgemeenschap en Hugonoten planten zaad van tolerantie

ARTYKELEN,

Van't overgaen van

NIEUW-NEDERLANDT.

Op den 27 Augustij, Oude Stijl, Anno 1664.

Symon Gilde van Rarop, Schipper op 't Schip de Gideon, komende van de Menates, of Nieuw-Amsterdam in Nieuw-Nederlandt, rapporteert dat Nieuw-Nederlandt, met accoord, sonder eenighe tegenweer den 8 September Nieuw-Stijl, aen de Engelschen is overgegeven, op Conditien als volgt:

Wien toe dat de Staten Generael: ofte de West-Indische Compagnie sullen behouden / ofte byzessich besitten / alle de Bouwerken en Duyfen (outgelevert die in de Forten soude mogen staen) en dat het haer vergunt woerd om binnen ses maanden alle sobanige Wapenen en Ammonitie van oorlogh haer toebehoorende / te verboeren / ofte woerd de selve betaelde te woerden.

II. Alle publieque Duyfen / sullen blijven / tot dat ghebruyck daer toe sy mi ghebruyckte woerden.

III. Weder een sal zijn een Dyt-Boogder / en behouden haer Landerten / Duyfen / Goederen / Schepen / waer die oock soude mogen zijn in dese Contrepen / ende na sijn welgeballen daer ower dispoenen.

IV. Indien eenigh Inwoonder behoorendens waer om sels te verrecken / sy sal genieten een jaer en ses wercken / om hem selve / Doynt / kinderen / Dienaers en goederen te transporteren / en hier dan sijn Landerten te dispoenen.

V. Indien dat eenige Hooge ofte publieque Ministers van sints soude mogen zijn / om naer Engelaent te verrecken / sy sullen Dacht- byn haer geboerd werden / in sijn Majesteyts Fregatten / als deselve betaelde sullen baren.

VI. Oock wort een ghevelich toegefaen / om byzessich uyt Nederlandt hertwaerts te komen / om in dese gewesten te planten / ende dat de Duyfse Schepen byn hier mogen komen / ende de Duyfsten byn wederkeeren / ofte met haer eygen Schepen allerley koopmanschappen naer Duyts senden.

VII. Alle Schepen uyt Hollandt ofte elders komende sullen niet haer byghende goederen hier ontfangen woerden / en van hier verladen woerden / als voer desen voer onse aankomste / ende dat voer ses achter een volgende maanden.

VIII. De Duyfsten alhier sullen behouden / ende ghenieten byghet van conscientie in Goddijns ende kerckelijcke Discipline.

IX. Een Duyfshman ofte Duyfshmans Schip / sal hier in eenige ghelegenheden mogen geprest woerden ten Oozloghe / tegens hoedanige Natie het oock soude zijn.

X. Een Manathang Man ofte Inwoonder sal eenige inquiratieeringe opgeleert woerden / ten yn behoefeliche satissactie en betalinge voer haer Officiers daer voer ghebaen woert / en dat in dese gelegenheden / byn alden in het Fort alle de Soldaten niet konnen logeren / soo sullen de Burgemeesters ghehouden zijn / voer haer Officiers eenighe Duyfen / tot dien eynde te beschicken.

XI. De Duyfsten sullen (aengaende haer erfensche) behouden haer eygen gewoonten.

XII. Alle publieque Geshyften en bewijfen (betreffende de Erfsnisse van nemant ofte kerckelijcke Regereeringe / Diaconie ofte Wees-hamer) sullen sooghbuldighlyk bewaert woerden / van de gene / onder welke sy berustende zijn / ende sulche Geshyften / die de Staten Generael zijn competentende / sullen eeniger tijt haer toegesonden werden.

XIII. Een oordel hier voer de stichtbank gepasseert / sal weder in recht mogen ghetrocen woerden / want indien nemant beremnt dat hem geen recht geschiet is / soo hy hem verboeght tot de Staten Generael / de andere party sal ghehouden zijn hem 't gesuppoene ongelijck te betaelen woerden.

XIV. Soo eenigh Duyfshman hier woonachtigh 't eeniger tijt begeert te zijn / ofte in Engelaent koopmanschap te drijven / ofte in eenige van sijn Majesteyts Plaetsen / ofte met de Indianten / soo sal hem op sijn gebaen Request aen de Gouverneur een Dytse betaelen

woerden / dat hy is een byn Voer van dese Plaets / als oock byghet geboerd woerden om te negotieren.

XV. Alle subalterne Boogders / Officiers / en Magistrateen sullen / inden 't haer gelijck / continueren in haer plaets / tot den gewooneelijken tijdt / in welke de Nieuwe Electie gebaen woerd / als dan sulden der nieuwe ghehoeren werden voer haer selven met dese conditie / dat de nieuwe ghehoeren Magistrateen sullen moeten doen den Eet van getrouwigheyt aen sijn Majesteyt van Engelaent / eer dat sy haer Officie aenbaerden.

XVI. Sy alden het sal blijken datter enige publieke onkosten zijn gebaen / en een middel betaelen / om dese onkosten te betalen / het is geaccordeert dat dit middel sal standt geeyen / ter tijdt toe dat dese onkosten sullen voldaren zijn.

XVII. Alle voer-gemaecte Contracten / Schulden en Weer-schulden / binnen dese Provincien remandt raekende / sullen volgens de Duyfse wijse / geoordeert woerden.

XVIII. Sy alden het kan blijken dat de West-Indische Compagnie van Amsterdam aen remandt hier eenige somme gelds schuldigh is / het is geaccordeert / dat de recognitie van de Schepen en andere schuldigh inkomsten der Schepen naer Nederlandt varende / sullen ses maanden langer continueren.

XIX. De Militaire Officiers en Soldaten sullen uytrecken met volle gheleert / vliegende Daendel / en slande Commel / ende inden remandt der selve soude willen blijven om te planten / haer sal vergunt en aengewiesen werden / vyfshd Achtens Landen / en inden remandt van haer soude willen dienen als een Dienaer / sy sullen byzessich gecontinueret woerden / ende daer naer Dyt-Boogders zijn.

XX. Soo waemere de Koningh van Spoot-Batmanien / ende de Staten der Vereenighde Nederlanden accordeeren / dat dese Plaets en Provintie / weder in handen van de Heeren Staten sal gelevert werden / waemere sijn Majesteyt sulchs sal bevelen / het sal opstaen de voort overgelevert werden.

XXI. De Stadt op de Manathang sal vermogen haer Gedeputeerde te verkiezen / ende dese Gedeputeerden / sullen haer bye siemmen hebben in alle publieque Besongies / soo wel als andere Gedeputeerden.

XXII. Welche enige Duyfen mochten hebben in de Fortesse Orangie sullen vermogen / soo sy willen / de Fortificatie selchen / en behouden ofte besitten haer Duyfen / gelijck een pegeelich daer daer geen Fort is.

XXIII. Indien der remandt van de Soldaten soude willen verrecken naer Hollandt / ende inden de West-Indische Compagnie van Amsterdam / ofte eenige ynde Persoen alhier haer selven soude willen transporteren / soo sullen sy krijgen een byn Doynt van Colonel Richard Nicolls gedeputeerde Gouverneur onder sijn Koninkelijcke Hooghere / en van andere Gecommitteerden / om die Schepen te beschermen die soodanige Soldaten overboeren / de goederen daer in zijnde voer wigh-gevoeren te woerden / ofte tegens enige vpadandiche actie / welke soude mogen van sijn Majesteyts Schepen ofte Onderdanen / aengedaen werden.

XXIV. Dat de Copie van des Koninghs Patent / aen sijn Koninkelijcke Hooghere / en de Copie van sijn Koninkelijcke Hoogheits Commissie aen Colonel Nicols (ondertrechpente en getuygh voer noch tuer Gecommitteerden en Mr. Jan Wintchrop / dat het waere Copie zijn) sullen overgelevert woeden aen de erwaerdige Mr. Shuyveland de tegenwoordige Gouverneur / op Maendagdaer toekomende / sy moegens ten achten / by de oude Maen / als oock dat de Artillerie toegelaen en verzegelt sullen woerden voer Colonel Nicols Vice-Gouverneur van sijn Hooghere / en dat van there nuren daer nae / het Fort en de Stadt / gheenaent Nieuw-Amsterdam / op 't Epland Manathang / sal overgegeven woerden / in handen van den voer-gemelden Colonel Richard Nicolls / voer den dienst van soodanige / als hy daer toe sal deputeren / onder sijn hande en Zegel.

Was onderteekent

J. d. Decker.
N. Verlet.
Sam. Megapolensis.
Cornelis Steenwijck.
O. Stevenz. Cortlant.
Jacque Coufeau.

Robbert Carr.
George Cartwright.
John Winthrop.
Sam. Willes.
Tho. Clarcks.
John Phinchon.

ICK staet dese Artijckelen toe (en geteekent)

RICHARDT NICOLLS.

Laatste Nederlandse winkel aan de William Street, afgebroken in 1846.

Zeven Verenigde Nederlanden Pieter Johan van Berckel; hij en zijn secretaris worden ingewijd in de Hollandse Loge op voorspraak van de grootssecretaris Reinier Jan van den Broeck.

In het gezelschap van Van Berckel op zijn reis naar de Verenigde Staten in 1783 is Carel baron de Vos van Steenwijk, die zijn *grand tour* niet zoals zovelen in Europa, maar in de nieuwe republiek maakte. Zijn voorkeur voor de republiek als staatsvorm bleek ook in de Franse tijd. Op zijn reis in de VS maakt hij melding van de vrijmetselaars: een bezoek in Boston van de Grand Loge of Massachusetts en in Fredericksburg, Virginia: "waar vrijmetselaars bijeenkomen, welk genootschap in America floreert". De Vos verbaast zich over het vele Nederlands wat hij om zich heen hoort.

Nederland erkent de nieuwe republiek in 1782; in mei van dat jaar stelt de loge 'La Bien Aimée' in Amsterdam voor een alliantie aan te gaan met Amerikaanse loges omdat de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten door de Zeven Provinciën is geaccepteerd. Dit voorstel

wordt direct afgewezen door de Grootloge, omdat het niet past in de visie van vrijmetselaren uit de orangistische regeringskringen in de hofstad.

Op het kerkhof van de eerste Nederlandse kerk van Kingston aan de Hudson zag ik een aantal grafstenen met passer en winkelhaak. Bij mij kwam nieuwsgierigheid en verbazing op. Al snel begreep ik dat er nogal wat was gebeurd in de tijd van de bloedige Onafhankelijksoorlog. Kingston werd in 1777 bijna volledig met de grond gelijk gemaakt door Engelse troepen. Veel zo niet alles wat door de ouders en grootouders was opgebouwd lag in puin.

Nu de vrijmetselaar George Washington in staat was gebleken die Engelse troepen te verdrijven, herwinnen de nog zeer op het vaderland georiënteerde bewoners van Kingston een gevoel van vrijheid en kunnen ze aan de herbouw van hun stad beginnen. Kingston aan de Hudson (eerder Wiltwijck) is na Nieuw Amsterdam en Beverwijk in omvang het derde bevolkingscentrum van Nieuw Nederland. Kerk en loge zijn al snel sterk met elkaar verbonden. Lang voor de Onafhankelijksoorlog was er al een loge in Kingston, onder de Engelse Grootloge.

In een belangrijk boek over de geschiedenis van Kingston uit 1907 wordt de geestesgesteldheid van de lokale gemeenschap omschreven als typisch 17de-eeuws Nederlands: "Een afwezigheid van bekrompenheid en tolerantie is altijd een kenmerk geweest van mensen van Nederlandse afkomst. Hoewel ze niet onverschillig stonden tegenover het handhaven van een zuiver geloof, hebben noch onverdraagzaamheid noch fanatisme hen ertoe aangezet het zwaard van vervolging te hanteren." Het waren de Nederlandse kerkgemeenschap en de Hugenoten die op menselijke wijze het geestelijke klimaat schiep en de bodem vruchtbaar maakte.

To the Right Worshipful Grand Lodge
of the State of New York.

The Petition of John. Meyer, Henry Benson and
Henry Arnold Foster.

In sheweth

That your Petitioners being anxious to promote the
welfare of the Craft are desirous to found a Lodge in the Dutch
Language to be known and styled by the name of the Holland
Lodge, under the Jurisdiction of the Grand Lodge of this State.

That your Petitioners are willing to keep their
Proceedings both in the English and Low Dutch Language
in order that they may be inspected by the Right Worshipful
Grand Lodge.

Therefore pray your Right Worshipful Body
will be pleased to grant them such Privileges as are
constitutionally granted to Lodges under the Jurisdiction
of the Grand Lodge of this State and to appoint as

Master John. Meyer
Senior Warden . . . Henry Benson
Junior Warden . . . Henry Arnold Foster -

And your Petitioners as duty dictates will
ever pray.

New York 5th Sept. 1787

John Meyer,
Henry Benson,
H. A. Foster

De inscriptie op een van de stenenplaten bij de ingang van de gereformeerde kerk van Kingston: Myn Huys zal een BEDE-HUYS genaamt werden 1729.

Wiltwijck is het paradepaardje van de West-Indische Compagnie. Zeer veel agrariërs kwamen in gezinsverband aan in de laatste schepen voor de overgave aan de Engelsen in 1664. De gehechtheid aan het vaderland was van lange duur; de lokale kerk bleef tot kort voor de onafhankelijkheid van de Verenigde Staten onderdeel van de kerk van Amsterdam. De Nederlandstalige dominees kwamen daar vandaan; de eerste is ds. Blom. In het kerkregister tekent hij aan: “Ik, Hermanus Blom, predikant tot Esopus, ben den 5de dag van September 1660 met ’t jacht van de Compagnie aldaar gearriveerd, ende heb mijn eerste predicatie gehouden den 12^{den} dag van September des selfs jaars.”

Een halve eeuw later wordt de gereformeerde kerk in 1719 officieel door de Engelse overheid erkend met de handtekening van George I van Engeland; tegenover deze officiële erkenning staat een symbolische vergoeding van één peperkorrel, die jaarlijks moet worden voldaan.

Kingston blijft nog stevig op het Nederlands georiënteerd, er wordt nog tot 1833 in het Nederlands gepreekt. Tot in de twintigste eeuw worden rondom deze eerste Nederlandse kerk enige tientallen kerken gesticht, waaronder in 1799 die van Woodstock, beroemd van het

openluchtfestival. Maar voor het zover is breekt de Onafhankelijkheidsoorlog uit.

Als Kingston in 1777 door het Britse leger in brand wordt gestoken tijdens de Onafhankelijksoorlog, worden de archieven van de orde van vrijmetselaren vernietigd. De schrik over de oorlog zit er goed in bij de bevolking van Kingston. In 1782 schrijven bezorgde kerkbestuurders George Washington, de eerste president van de Verenigde Staten, een brief. Ze willen weten of ze hun gereformeerde activiteiten mogen voortzetten. De vrijmetselaar Washington schrijft terug: “Dank voor uw vriendelijke bezorgdheid over mijn tijdelijk en eeuwig geluk, ik kan u verzekeren dat uw wensen de mijne zijn, zodat u uw geloofsovertuiging zuiver en onbetwistbaar kunt doorgeven aan een nageslacht hun voorouders waardig.”

Washington komt in november van 1782 op doorreis door de regio van Kingston; de vijandelijkheden met de Engelsen zijn gestaakt en het vredesverdrag is in de maak. Hij logeert bij generaal Cornelis Wynkoop; de familie Wynkoop behoort tot de lokale Nederlandstalige elite. Cornelis is de achterkleinzoon Cornelis Wynkoop uit Wekerom, bij Ede.

De stad loopt uit in drommen, er is een soort bevrijdingsfeest georganiseerd voor de bevrijder van de Engelsen, met toespraken en aan het einde van de dag een diner en een bal. Eerder zijn er toespraken van de burgemeester Henry J. Sleght en dominee Weeksteen.

Ook de plaatselijke loge Livingston, vernoemd naar grootmeester Livingston-Beekman, laat van zich horen. Op hun verzoek opent Washington de loge in het oude gerechtsgebouw, waar de loge elke volle maan bijeenkomt. Kennelijk is er nog tijd over, want daarna gaat hij naar de First Dutch Church. Waar hij wordt welkom geheten door het kerkbestuur. Na de welkomst-speech van dominee Weeksteen spreekt Washington een kort dankwoord, waarvan de tekst nog in de hal van de kerk hangt.

Het huis van Cornelis Wynkoop.

Kerk en loge worden vaker bij één gebeurtenis genoemd. Zo was het tijdens het Zomer-Sint Jan de gewoonte een groot feest te vieren. De broeders marcheren naar de kerk om naar een toespraak van nota bene de dominee te luisteren en marcheren vervolgens naar een van de herbergen, waar een uitgebreid broedermaal is voorbereid...

De verhouding kerk en vrijmetselarij is niet ideaal, blijkt later. Het formele standpunt van de Reformed Church of America is gematigd, de vrijmetselarij wordt gezien als een onschuldige element in de Amerikanisering. Dit gematigde standpunt leidde echter midden 19de eeuw tot een massale uittocht, waarbij veel kerken zich aansloten bij de Christian Reformed Church, die veel sterker anti-maçonniek is.

In het tweede kwart van de 19de eeuw maakt de vrijmetselarij een ernstige crisis door, de Anti-Masonic Movement. Er wordt zelfs een anti-maçonnieke politieke partij opgericht, naar aanleiding van een moord op een (oud-) vrijmetselaar, Morgan, die werd geframed als moord door vrijmetselaars. De ledenaantallen nemen dramatisch af; midden 19de eeuw kwam een langzaam herstel op gang. Loges gaan zich meer profileren op liefdadigheid en maatschappelijke relevantie.

Leo Schreuders is bedrijfseconoom en registeraccountant van de VU, gefascineerd door de microkosmos van Nieuw Nederland en het geestelijk leven op de Heuvelrug.

(Op verzoek per e-mail aan de hoofdredactie is een van voetnoten en bronnenlijst voorziene versie van dit artikel verkrijgbaar.)